

*Σχολή Ν.Ο.Π.Ε
Τμήμα Νομικής
Μάθημα: Συνταγματικό Δίκαιο
Καθηγητής:
Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος
Ακαδημαϊκό Έτος 2009-10
Α΄ Εξάμηνο*

*ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ
ΜΑΡΙΑ*

*ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ
ΣΥΣΤΗΜΑ*

*ASSIGNMENT:
REPRESENTATIVE
SYSTEM*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.	<u>Εισαγωγή</u>
2.	<u>Άμεση-Έμμεση-Μικτή Δημοκρατία</u>
3.	<u>Άμεση Δημοκρατία</u>
4.	<u>Έμμεση ή Αντιπροσωπευτική Δημοκρατία</u>
4.1	<u>Ορισμός, βάση, αντιπροσωπευτική θεωρία</u>
4.2	<u>Ιστορική Εξέλιξη αντιπροσωπευτικού συστήματος</u>
4.2.1	<u>Αντιπροσώπτευση και νομοθετικά σώματα</u>
4.2.2	<u>Καθιέρωση αντιπροσωπευτικού συστήματος</u>
4.2.3	<u>Εδραίωση αντιπροσωπευτικού συστήματος</u>
4.3	<u>Μορφές αντιπροσωπευτικού συστήματος</u>

4.4	<u>Υπεροχή αντιπροσωπευτικού συστήματος</u>
4.5	<u>Αντιπροσώπωση</u>
4.6	<u>Ελεύθερη Εντολή</u>
4.7	<u>Στοιχεία αντιπροσωπευτικού συστήματος</u>
4.8	<u>Κρίση και κριτική του αντιπροσωπευτικού συστήματος</u>
5.	<u>Σύγχρονη Μικτή Δημοκρατία</u>
6.	<u>Βασικά συμπεράσματα</u>
7.	<u>Περίληψη</u>
8.	<u>Summary</u>
9.	<u>Λήμματα</u>
10.	<u>Entries</u>
11.	<u>Βιβλιογραφία</u>

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εργασία μου αυτή θα σας παρουσιάσω το θέμα μου που είναι το «αντιπροσωπευτικό σύστημα». Κατ'αρχάς, χρειάζεται να γίνει μια αναφορά στη δημοκρατία και τα είδη στα οποία αυτή διακρίνεται, καθώς η αντιπροσωπευτική δημοκρατία αποτελεί ένα από αυτά. Στη συνέχεια, θα γίνει μια σύντομη αναφορά στην άμεση δημοκρατία, για να γίνει πιο κατανοητή και σαφής η διαφορά της με το αντιπροσωπευτικό σύστημα. Έπειτα, θα σας παρουσιάσω εκτενέστατα όλες τις πτυχές της αντιπροσωπευτικής ή έμμεσης δημοκρατίας, οι οποίες είναι οι εξής: ορισμός, τι ανήκει στη βάση της, τι υποστηρίζει η αντιπροσωπευτική θεωρία, ιστορική εξέλιξη, μορφές και υπεροχή του αντιπροσωπευτικού συστήματος, αντιπροσώπευση, ελεύθερη εντολή, στοιχεία του συστήματος και κρίση- κριτική αυτού του είδους της δημοκρατίας. Τέ-

λος, θα γίνει μια σύντομη αναφορά στη μικτή δημοκρατία, καθώς αυτή δεν αποτελεί αμιγές αντιπροσωπευτικό σύστημα.

ΑΜΕΣΗ-ΕΜΜΕΣΗ-ΜΙΚΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

1. Δημοκρατία είναι το πολίτευμα στο οποίο ο λαός παίρνει ο ίδιος τις βασικές πολιτικές αποφάσεις. Ο απλός αυτός ορισμός αποδίδει την πεμπτουσία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Η δημοκρατία είναι συγκεκριμένο σύστημα οργάνωσης και άσκησης της εξουσίας, στο οποίο σύμφωνα με τον Αριστοτέλη «δήμος ἐστίν ο κρατών», που σημαίνει ότι ο λαός υπερισχύει, έχει τη δύναμη. Αυτό, άλλωστε, προκύπτει από αυτήν την ίδια τη λέξη Δημοκρατία, που σημαίνει τη δύναμη, το κράτος του δήμου.

Έχει επικρατήσει να διακρίνεται η Δημοκρατία- αν και έχει μια μόνο μορφή- σε «άμεση», «έμμεση» ή «αντιπροσωπευτική» και «μικτή». Η Δημοκρατία ως εκ της

φύσεως της έχει άμεσο χαρακτήρα, διότι λειτουργεί κατά την αρχή της ταυτότητας. Δημοκρατία στην κυριολεξία του όρου είναι μόνο η συνήθως αποκαλούμενη «άμεση Δημοκρατία». Κατά συνέπεια ο όρος «άμεση Δημοκρατία» αποτελεί πλεονασμό, ενώ ο όρος «έμμεση Δημοκρατία» περιέχει στοιχεία αντίφασης, διότι η Δημοκρατία δεν μπορεί να είναι έμμεση. Η λεγόμενη «μικτή Δημοκρατία» δεν αποτελεί ιδιαίτερο «τρίτο είδος» Δημοκρατίας αλλά μεταβατικό στάδιο συνλειτουργίας της αρχής της ταυτότητας και της αντιπροσωπευτικής αρχής.

1. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, 2004, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 432

ΑΜΕΣΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

2. Η άμεση Δημοκρατία διαμορφώθηκε και λειτούργησε στην ελληνική αρχαιότητα. Δημοκρατικό δεν ήταν μόνο το πολίτευμα των Αθηνών αλλά –πέρα από πολλές άλλες αρχαίες ελληνικές πόλεις- και το πολίτευμα της αρχαίας σοσιαλιστικής Σπάρτης.

3. Όσον αφορά την αρχαία Αθήνα, ο λα-

ός ασκούσε τα κυριαρχικά του δικαιώματα μέσω της λαϊκής συνέλευσης, της λεγόμενης εκκλησίας του δήμου. Έτσι, με το να αποφασίζει ο πολίτης για κάθε ζήτημα που αφορούσε το κοινό συμφέρον, εκαθίστατο «μόριο του πολιτεύματος», σύμφωνα με τον Αριστοτέλη.⁴ Όσον αφορά την αρχαία Σπάρτη, ο λαός συμμετείχε στην Απέλλα, μέσω της οποίας εξέλεγε τους γέροντες και τους εφόρους και λάμβανε αποφάσεις για ζητήματα μείζονος σημασίας για την πόλη.

2. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, 2004, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 434

3. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, 2004, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 435-436

4. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, 2004, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ.439

ΕΜΜΕΣΗ-ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΟΡΙΣΜΟΣ-ΒΑΣΗ- ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

5. Το αντιπροσωπευτικό σύστημα είναι αυτό στο οποίο ο λαός αποτελεί την πηγή της εξουσίας αλλά αποκλείεται από την άσκηση της κρατικής εξουσίας.

6. Στις βάσεις του αντιπροσωπευτικού συστήματος, ανήκουν η περιορισμένης μορφής λαϊκή κυριαρχία, η αντιπροσωπευτική αρχή, το δόγμα της ελεύθερης ή αντιπροσωπευτικής εντολής (mandat representatif) και η κοινοβουλευτική αρχή.

7. Σύμφωνα με την αντιπροσωπευτική θεωρία, ο λαός δεν είναι ικανός να ασκεί την εξουσία, διότι δεν έχει την κατάλληλη μόρφωση, τις ικανότητες, τον απαιτούμενο χρόνο κλπ. Επειδή όμως η άσκηση της εξουσίας προϋποθέτει ικανότητες πρέπει να ανατίθεται σε πρόσωπα «πνευματικής αριστοκρατίας» που τις διαθέτουν, σε «αντιπροσώπους ποιότητας», σε «ικανές προσωπικότητες». Οι σκέψεις αυτές αποτέλεσαν το «θεμέλιο» της κλασικής δημοκρατίας και βρήκαν τη θεωρητική τους

επεξεργασία στα γραπτά του Sieyes, του Burke και άλλων.

Επίσης, κατά την αντιπροσωπευτική θεωρία, η αντιπροσώπευση είναι δυνατή μόνο όταν ο λαός αποτελεί πολιτική ενότητα. Έτσι οι βουλευτές δεν αντιπροσωπεύουν μία ορισμένη ομάδα εκλογέων ή μία μόνο εκλογική περιφέρεια, αλλά είναι, όπως αναγράφεται σε όλα τα Συντάγματα που επηρεάσθηκαν από την γαλλική επανάσταση, «αντιπρόσωποι ολόκληρου του λαού», αντιπρόσωποι της ενιαίας λαϊκής θέλησης. Ο λαός ως εκτός του κράτους πολιτική ενότητα, αντιπροσωπεύεται μέσα στο κράτος από τους αντιπροσώπους.

5. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, 2004, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 441

6. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, 2004, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ.440

7. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, 2004, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 440 και 442

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

▪ Αντιπροσώπηση και νομοθετικά σώματα

8. Το 1215, ο Άγγλος βασιλιάς συνέκλεσε τους αρχιεπισκόπους, τους επισκόπους και τους λοιπούς ανώτερους εκκλησιαστικούς άρχοντες όπως και τους εκπροσώπους του κατώτερου κλήρου, μαζί με τους κόμητες και τους βαρώνους (το αποκαλούμενο αργότερα Magnum Concilium), προκειμένου να συναινέσουν στην επιβολή του φόρου. Αλλά, από το γεγονός αυτό προέκυψε ο περιορισμός της βασιλικής εξουσίας που κατέστησε προοδευτικά την Αγγλία γενέτειρα του αντιπροσωπευτικού συστήματος. Επίσης, ο Άγγλος βασιλιάς, ο Ιωάννης ο Α΄ ο Ακτήμων, αναγκάστηκε, το 1215, να παραχωρήσει, με την Μεγάλη Χάρτα των Ελευθεριών (Magna Carta Libertatum), α-

φενός, δικαιώματα στους εκκλησιαστικούς άρχοντες, τους ευγενείς και τους λοιπούς αξιωματούχους, αφετέρου, εγγυήσεις ελευθερίας σε όλους τους κατοίκους του βασιλείου.

Ευνόητο είναι, ότι η παροχή εγγυήσεων και ελευθεριών δεν συνιστά, γεγονός εισαγωγικό του αντιπροσωπευτικού συστήματος διακυβέρνησης. Ωστόσο, οι εγγυήσεις ελευθερίας και τα δικαιώματα που αναγνωρίστηκαν από τον μονάρχη στους φορείς τους υπήρξαν όχι μόνο το πρόπλασμα των θεσμών οι οποίοι, αργότερα, εξελίχθηκαν και συνέθεσαν το σύγχρονο πλέγμα των ελευθεριών και δικαιωμάτων του ανθρώπου, αλλά και η αφορμή για τη σύσταση, μετά από μισό αιώνα, του Μεγάλου Συμβουλίου, που αποτέλεσε τον προπάτορα του θεσμού στο οποίο εξελίχθηκε το Κοινοβούλιο, και που κατ' εξοχήν ενσαρκώνει, στο αντιπροσωπευτικό σύστημα, το πλαίσιο άσκησης της εξουσίας του λαού ως φορέα της πρωτογενούς πολιτικής εξουσίας.

Η πρακτική που άρχισε με τον Ιωάννη τον Ακτήμονα συνεχίσθηκε με την προσθήκη (από το 1254, επί Ερρίκου του Γ'),

στο όργανο αυτό, δύο ιπποτών ανά κομητεία και αργότερα (πάλι επί Ερρίκου του Γ΄) δύο εκπροσώπων ανά πόλη ή κωμόπολη, τους οποίους εξέλεγαν οι κοινότητες (commons). Ως ιστορική αφετήρια του Κοινοβουλίου θεωρείται το έτος 1265, όταν οι κομητείες προσκλήθηκαν από τον Simon de Montfort, εν ονόματι του αιχμαλώτου τότε βασιλιά, να εκπροσωπηθούν στο *Μέγα Συμβούλιο* ή *Κοινό Συμβούλιο* του βασιλείου με δύο ιππότες, ενώ γεγονός εξίσου σημαντικό υπήρξε η σύγκληση, το 1295, από τον Εδουάρδο τον Α΄, του Μεγάλου Συμβουλίου ως *Υποδειγματικού Κοινοβουλίου* (Model Parliament), που αποκλήθηκε κατ' αυτό τον τρόπο γιατί συγκέντρωσε, για πρώτη φορά, τους εκπροσώπους όλων των τάξεων.

Η διερεύνηση αυτή του *Μεγάλου Συμβουλίου* οδήγησε και στην μετονομασία του σε *Μεγάλο και Υποδειγματικό Κοινοβούλιο* (Great and Model Parliament) ή απλούστερα, σε *Υποδειγματικό Κοινοβούλιο* (Model Parliament) ενώ, ταυτόχρονα, του προσέδωσε αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα, τον οποίο ενίσχυσε, ήδη από το 14^ο αιώνα, η διαίρεση του σε επί μέρους

αντιπροσωπευτικά σώματα, την Βουλή των Λόρδων και την Βουλή των Κοινοτήτων.

Η ενίσχυση του ρόλου του Κοινοβουλίου υπήρξε προοδευτική, καθώς αρχικά ο βασιλιάς ζητούσε τη συμβουλή του (advice), στην συνέχεια όμως το Κοινοβούλιο πέτυχε να επιβάλει την παροχή και τη συναίνεση του (and consent) ως αναγκαία προϋπόθεση της ισχύος των σχετιζόμενων με την επιβολή του φόρου πράξεων του μονάρχη. Επίσης, επέβαλε την πρακτική, πρώτον, να αποδέχεται αιτήματα των υπηκόων του βασιλιά τα οποία διαβίβαζε στον ηγεμόνα προκειμένου να εκδοθούν τα αναγκαία διατάγματα, δεύτερον, να προβαίνει στην σύνταξη σχεδίων διαταγμάτων και, τρίτον, να συντάσσει τα σχέδια νόμων, διευρύνοντας, κατ' αυτό τον τρόπο, τη νομοθετική του αρμοδιότητα και δομώντας περαιτέρω το αντιπροσωπευτικό σύστημα. Η ενίσχυση της σύνθεσης του σώματος των αντιπροσώπων και, κυρίως, η σχάση του Υποδειγματικού Κοινοβουλίου ή, εφεξής, Κοινοβουλίου, σε δύο σώματα, από τα οποία το ένα έμελλε να εξελιχθεί

στην Βουλή των Λόρδων και το άλλο στη Βουλή των Κοινοτήτων, επέτρεψε τη γένεση του αντιπροσωπευτικού συστήματος διακυβέρνησης, όπως αυτό τελικά μορφοποιήθηκε κατά τον 18^ο αιώνα στην Αγγλία.

9. Πραγματικά, η Αγγλία λειτούργησε και λειτουργεί με δύο Βουλές, από τις οποίες η μία εκλέγεται από το λαό (Βουλή των Κοινοτήτων), ενώ η άλλη (Βουλή των Λόρδων) είναι αριστοκρατική και απαρτίζεται από πρόσωπα που κατέχουν για όλη τους τη ζωή την έδρα τους, είτε με κληρονομικό δικαίωμα είτε με διορισμό από το Βασιλέα. Το αγγλικό παράδειγμα ήταν, τον περασμένο αιώνα, πηγή έμπνευσης και για τους πρώτους συνταγματικούς νομοθέτες στην ηπειρωτική Ευρώπη. Συγκεκριμένα, οι βασιλείς που διέθεταν έως τότε απόλυτη εξουσία, αφού αναγκάστηκαν να παραχωρήσουν Σύμβαση προσπάθησαν, με τη δημιουργία δεύτερης αριστοκρατικής Βουλής να εμποδίσουν την εξέλιξη προς της επικράτηση του δημοκρατικού πολιτεύματος. Χαρακτηριστικά ήταν στον τομέα αυτόν, τα Συντάγματα της Γαλλίας του 1841 (άρθρο

27) και του 1830 (άρθρο 23), της Ιταλίας του 1848 (άρθρο 33) και της Ελλάδας του 1844 (άρθρο 70) που δημιούργησαν Άνω Βουλές συγκροτούμενες με διορισμό, εφ' όρου ζωής, από το Βασιλέα. Τέλος, αξιωματικώς σημειώτο είναι ότι η ύπαρξη δεύτερης Βουλής είναι απαραίτητη στα ομοσπονδιακά κράτη, γιατί αποτελεί το κύριο όργανο που φροντίζει για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των κρατών που συναπαρτίζουν το ομοσπονδιακό κράτος.

8. Μαυριάς Γ. Κώστας, Συνταγματικό Δίκαιο, 2002, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα- Κομοτηνή, σελ. 144-146

9. Γεωργόπουλος Λ. Κωνσταντίνος, Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο, 1998, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 63 και 64 και Παντελής Μ. Αντώνης, Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, 2007, εκδοτικός οργανισμός Λιβάνη Αθήνα, σελ. 101 και 102

▪ Καθιέρωση αντιπροσωπευτικής αρχής

10. Κατά τους αιώνες που ακολουθούν το απολυταρχικό μεσοδιάστημα, το αντι-

προσωπευτικό σύστημα αναβιώνει στην Αγγλία με την Petition of Rights του 1628 που αποτέλεσε, αφενός, υπόμνηση προς τον Άγγλο μονάρχη για τα κερτημένα δικαιώματα των πνευματικών και κοσμικών αρχόντων και των κοινοτήτων του βασιλείου, όπως και για τις εγγυήσεις προσωπικής ελευθερίας υπέρ των ελευθέρων ανθρώπων που είχαν παρασχεθεί με την Magna Carta και με άλλα κείμενα και, αφετέρου, παράκληση προς τον ίδιο να σέβεται την διαμορφωθείσα πολιτειακή νομιμότητα.

Την Petition of Rights ακολουθούν δύο μείζονα γεγονότα: ο εμφύλιος του 1642-1646 που καταλήγει στην ανατροπή της μοναρχίας και την εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Όλιβερ Κρόμγουελ, η οποία διαρκεί από το 1649 έως το 1659, και η επανάσταση του 1685-1688 που απολήγει στην απομάκρυνση της δυναστείας των Στιούαρτ και την εγκατάσταση της δυναστείας της Οράγγης.

Δέκα χρόνια μετά την έκδοση του Habeas Corpus Act, ο Γουλιέλμος ο Γ', πρώτος της νέας δυναστείας, αποδέχεται την Bill of Rights του 1689, η οποία, με περιε-

χόμενο και ύφος όχι πλέον υπομνηστικό και παρακλητικό, όπως συνέβαινε με προγενέστερα ανάλογα κείμενα, αλλά κριτικό έναντι του μονάρχη και διακηρυκτικό των δικαιωμάτων και των ελευθεριών, καθιερώνει το αντιπροσωπευτικό σύστημα και ανάγει το Κοινοβούλιο σε μείζονα πολιτειακό θεσμό.

10. Παντελής Μ. Αντώνης, Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, 2007, εκδοτικός οργανισμός Λιβάνη Αθήνα, σελ. 146

▪ **Εδραίωση αντιπροσωπευτικού συστήματος**

11. Οι επαναστάσεις του τέλους του 18^{ου} αιώνα, η αμερικάνικη και η γαλλική, συναριθμούμενες με τη βρετανική πολιτειακή πρακτική, σημαίνουν την εδραίωση του αντιπροσωπευτικού συστήματος, το οποίο, με τη θέσπιση γραπτών συνταγματικών κειμένων και την αναγωγή του εθνικού κράτους σε συνταγματικό, διατυπώνεται κατά τρόπο ρητό ως μορφή πολιτεύματος.

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

12. Η εδραίωση του αντιπροσωπευτικού συστήματος διακυβέρνησης ένθεν και εκείθεν του Ατλαντικού δεν είχε την ίδια πολιτειακή κατάληξη και στις δύο περιπτώσεις. Στη Γαλλία και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, το πολίτευμα διαμορφώθηκε ως κοινοβουλευτικό (η κυβέρνηση εξαρτάται από το Κοινοβούλιο), ενώ στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, ως προεδρικό (η κυβέρνηση εξαρτάται από τον Πρόεδρο). Κοινοβουλευτισμός και αντιπροσωπευτισμός είναι δύο διαφορετικές ονομασίες του ίδιου πολιτικού συστήματος. Με τον πρώτο τονίζεται το βασικό όργανο, ενώ με το δεύτερο η βασική αρχή της ίδιας μορφής πολιτικής κυριαρχίας. Ο όρος αντιπροσωπευτισμός είναι πάντως ευρύτερος, γιατί η αντιπροσώπευση είναι δυνατή και από άλλα όργανα, εκτός από το κοινοβούλιο, τα οποία είναι πιθανό να

στερούνται και του στοιχείου της εκλογής. Γι' αυτό η ταυτόχρονη χρησιμοποίηση και των δύο όρων (αντιπροσωπευτικός κοινοβουλευτισμός) είναι εκείνη που αποδίδει στην κυριολεξία το πολιτικό σύστημα, που βασίζεται στις αρχές που διακηρύχθηκαν την εποχή της γαλλικής επανάστασης.

11. Μαυριάς Γ. Κώστας, Συνταγματικό Δίκαιο, 2002, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 147

12. Μαυριάς Γ. Κώστας, Συνταγματικό Δίκαιο, 2002, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 148

13. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, 2004, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 524

ΥΠΕΡΟΧΗ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

14. Πρακτικά, το αντιπροσωπευτικό σύστημα το επιβάλλει το μέγεθος των κρατών, που δεν επιτρέπει την λειτουργία άμεσης δημοκρατίας (που επιβιώνει μόνο σε δυο ελβετικά καντόνια και μάλλον ως αξιοπερίεργο). Πολιτικά, το αντιπροσωπευτικό σύστημα πλεονεκτεί, επειδή στα θέματα ουσίας οι αντιπρόσωποι λαμβάνουν αποφάσεις ποιοτικά καλύτερες

από ότι θα λάμβανε ο ίδιος ο λαός, ο οποίος πάντως έχει εξαιρετική ικανότητα να εκλέγει τους καταλληλότερους για την άσκηση της εξουσίας. Συγχρόνως, το αντιπροσωπευτικό σύστημα προστατεύει αποτελεσματικά την εκάστοτε μειοψηφία από την καταπίεση της πλειοψηφίας του λαού. Η παρεμβολή του αντιπροσωπευτικού συστήματος αμβλύνει τα πάθη.

14. Παντελής Μ. Αντώνης, Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, 2007, εκδοτικός οργανισμός Λιβάνη Αθήνα, σελ. 97 και 98

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΣΗ

15. Αντιπροσωπευτικό σύστημα είναι το πολιτικό σύστημα, που βασίζεται στο θεσμό της αντιπροσώπευσης. Ο όρος «Repräsentation» δεν υπάρχει στην ελληνική γλώσσα. Θα μπορούσε να αποδοθεί με τον όρο «επαναπαρουσίαση». *Πολιτική αντιπροσώπευση είναι ο θεσμός, κατά τον οποίο η θέληση του *corpore* απόντος αντιπροσωπευόμενου αντικαθίσταται από τη θέληση του πραγματικά ισχυρότερου και*

αξιολογικά ανώτερου αντιπροσώπου. Η αντιπροσώπευση αποτελεί πολιτικό και νομικό θεσμό, μερικότερο σύνολο κανόνων δικαίου. Ως πολιτικός θεσμός η αντιπροσώπευση αποτελεί το μέσο, με το οποίο λαμβάνονται πολιτικές αποφάσεις. Είναι παράλληλα νομικός θεσμός, καθ' όσον προβλέφθηκε και προβλέπεται από γραπτές συνταγματικές διατάξεις. Στην αντιπροσώπευση διακρίνονται δύο μέρη, ο αντιπρόσωπος και ο αντιπροσωπευόμενος. Η μεταξύ τους ουσιαστική σχέση είναι εκείνη που αποδίδει την ουσία του θεσμού της αντιπροσώπευσης και η οποία βρίσκεται στην αντικατάσταση του αντιπροσωπευόμενου από τον αντιπρόσωπο. Με το θεσμό της αντιπροσώπευσης ο αντιπρόσωπος υπεισέρχεται στην θέση του αντιπροσωπευόμενου, αντικαθιστώντας τον πλήρως. Η θέληση του αντιπροσωπευόμενου δε λαμβάνεται υπόψη, καθόσον αντικαθίσταται από τη θέληση του αντιπροσώπου. Επομένως, ο αντιπροσωπευόμενος είναι *corpore* απών, αλλά παραμένει και *animo* απών. Η αντιπροσώπευση ως θεσμός βασίζεται στην αξιολογική και πραγματική υπεροχή του αντιπροσώπου

στον αντιπροσωπευόμενο. Χωρίς άλλωστε την υπεροχή αυτή δεν θα ήταν δυνατή η δημιουργία και η λειτουργία του θεσμού της αντιπροσώπευσης. Στον εννοιολογικό πυρήνα της αντιπροσώπευσης ανήκει η ανεξαρτησία του αντιπροσώπου από τον αντιπροσωπευόμενο. Η λεγόμενη «ελεύθερη εντολή» αποτελεί πράγματι την «καρδιά» του αντιπροσωπευτικού συστήματος, τη βασική του αρχή. Κατάργηση της ελεύθερης εντολής σημαίνει κατάργηση του αντιπροσωπευτικού συστήματος.

Ως προς την έννοια της αντιπροσώπευσης, επικρατεί σύγχυση στη νομική επιστήμη και στις περισσότερες περιπτώσεις ο όρος αντιπροσώπευση δε χρησιμοποιείται με ακρίβεια. Αποτέλεσμα, αλλά και απόδειξη της σύγχυσης που επικρατεί, είναι οι πολυάριθμες «διακρίσεις» της αντιπροσώπευσης, που έγιναν στην προσπάθεια καθορισμού της έννοιας της. Ο επιτυχής προσδιορισμός της έννοιας της αντιπροσώπευσης επιτεύχθηκε από το C. Schmitt, που υποστηρίζει ότι η αντιπροσώπευση συνίσταται στο να καθίσταται αισθητό ένα αόρατο είναι, μέσω μιας ύπαρξης που είναι δημόσια παρούσα

και ορατή. Στην έννοια της αντιπροσώ-
πτευσης ανήκει η αναπαραγωγή του αντι-
προσωπευόμενου (die Reproduktion des
Repräsentierten). Κάτι που δεν είναι πα-
ρόν, γίνεται παρόν με την αντιπροσώπευ-
ση. Η αντιπροσώπτευση είναι έννοια δια-
λεκτική. Η διαλεκτικότητα της αντιπρο-
σώπτευσης έγκειται στην άσκηση των δι-
καιωμάτων του απόντος αντιπροσωπευ-
ομένου από τον παρόντα αντιπρόσωπο.
Η διαλεκτικότητα είναι πλαστή, γιατί η
θέληση του πρώτου αντικαθίσταται από
τη θέληση του δεύτερου. Από την έννοια
της αντιπροσώπτευσης ως αναπαραγωγής
του αντιπροσωπευόμενου, προκύπτει ο
έμφυτος σε αυτή δυϊσμός, αντίθετα με την
ταυτότητα που έχει μονιστικό χαρακτήρα.
Ο αντίθετος αυτός χαρακτήρας της ταυτό-
τητας ως προς της αντιπροσώπτευση (μο-
νισμός- δυϊσμός) δείχνει τη διαφορετική
τους δομή και το αδύνατο του συνδυασμό
τους. Η αντιπροσωπευτική θεωρία, συν-
δυάστηκε με το δυαδισμό κράτους-
κοινωνίας, που αναπτύχθηκε κυρίως στη
Γερμανία και προσέλαβε έτσι «λογική ολο-
κλήρωση». Ο λαός βρισκόμενος έξω από
την κρατική περιοχή (Staatsbereich), στην

κοινωνία, αντιπροσωπεύεται μέσα στο κράτος από τους αντιπροσώπους του.

Η αντιπροσώπευση είναι έννοια επιστημονικοπνευματική και οι ρίζες της βρίσκονται στη σφαίρα των αξιών κατά τον G.Leilholz. Έτσι, η αντιπροσώπευση είναι δυνατή μόνο στη σφαίρα των αξιών (Wertsphäre). Οι ιδανικές αξίες, όπως η ιδέα της δικαιοσύνης, μπορούν να αντιπροσωπευθούν, όπως επίσης οι τονισμένες αξιολογικά κοινότητες, λ.χ. ο λαός ή τα άτομα, ο μονάρχης, ο πάπας. Δεν είναι όμως δυνατή η αντιπροσώπευση οικονομικών αξιών. Εδώ ακριβώς βρίσκεται, κατά τον Leibholz, η εσωτερική διαφορά εκπροσώπησης (Vertretung) και αντιπροσώπευσης (Repräsentation).

Η αντιπροσώπευση δεν έχει μόνο πνευματικοεπιστημονική (Geisteswissenschaftliche) φύση και δεν είναι δυνατή μόνο στη σφαίρα των αξιών. Στην αντιπροσώπευση δίνεται προτεραιότητα και υπερέχει ο αντιπρόσωπος. Δηλαδή, ο ισχυρός αντιπροσωπεύει και ο αδύνατος αντιπροσωπεύεται. Ο αξιολογικά, σύμφωνα με τη μοναρχική αρχή, ανώτερος και «πραγματικά» ισχυρότερος μονάρχης α-

αντιπροσωπεύει το λαό, διότι αποφασίζει χωρίς τις εντολές ή υποδείξεις του λαού. Ο ικανός ενήλικος αντιπροσωπεύει τον ανίκανο ενήλικο και ο υγιής αντιπροσωπεύει τον άρρωστο. Η έννοια της αντιπροσώπευσης, της οποίας οι ρίζες βρίσκονται στο φεουδαρχικό Μεσαίωνα, έχει προσλάβει στο δημόσιο δίκαιο- αν και στην περιοχή αυτή χρησιμοποιείται και ο θεσμός της εκπροσώπησης- ένα συγκεκριμένο συνταγματοπολιτικό περιεχόμενο του οποίου ο πυρήνας συνίσταται στην αξιολογική και πραγματική υπεροχή των αντιπροσώπων έναντι των αντιπροσωπευόμενων, στην κυριαρχία των κυβερνώντων επί των κυβερνωμένων. Ο λαός, οι κυβερνώμενοι, θεωρείται ως μία εκτός του κράτους πολιτική ενότητα, που δεν έχει όμως την ικανότητα να αυτοκυβερνηθεί. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο ανατίθεται η αντιπροσώπευση του σε «ικανές προσωπικότητες», στην «πνευματική αριστοκρατία», σε «αντιπροσώπους ποιότητας».

Στην αντιπροσώπευση, ο δικαιούχος αποξενώνεται από την άσκηση των δικαιωμάτων του. Το δικαίωμα, η ουσία του δικαιώματος, παραμένει στο δικαιούχο, αλ-

λά η άσκηση του ανατίθεται σε άλλον. Η «ανάθεση» στις περιπτώσεις αυτές δεν προέρχεται από τη θέληση του εκπροσωπούμενου, εφόσον ο ίδιος εμποδίζεται νομικά ή πραγματικά να εκφράσει την θέληση του, αλλά βασίζεται στο νόμο, είναι δηλαδή ακούσια και έχει ως αποτέλεσμα όχι την απώλεια αλλά την αποξένωση του δικαιούχου από το δικαίωμα.

Η δι' αντιπροσώπου άσκηση των δικαιωμάτων είναι έμμεση. Η αντιπροσώπευση έχει έμφυτο έμμεσο χαρακτήρα. Η αντιπροσώπευση συνδέεται με την έμμεση δημοκρατία και είναι αναγκαία συνέπεια της αντιπροσωπευτικής αρχής. Αντιπροσωπεύω σημαίνει δηλώνω τη δική μου θέληση και παίρνω τις πολιτικές αποφάσεις αντί του λαού, ερήμην του λαού.

Στην εποχή της δημιουργίας της κλασικής δημοκρατίας, η υπεροχή ήταν υπέρ των αντιπροσώπων και για αυτό επικράτησε και το αντιπροσωπευτικό σύστημα. Ο λαός δεν είχε τη δυνατότητα να εκφράσει την θέληση του, γιατί δεν είχαν αναπτυχθεί θεσμοί άμεσης Δημοκρατίας ή πολιτικά κόμματα, που θα τον καθιστούσαν ικανό γι' αυτήν την έκφραση, ούτε υπήρχε λαϊκή

εντολή. Το δικαίωμα της εξουσίας αφαιρέθηκε από το μονάρχη και επανήλθε στο φυσικό δικαιούχο του, το λαό. Αλλά η πραγματική αδυναμία είχε ως συνέπεια να θεωρείται ο λαός ως ανίκανος να ασκήσει την εξουσία και γι' αυτό έπρεπε να αντικατασταθεί, όχι στην κυριότητα του δικαιώματος, αλλά στην άσκηση του. Και αντικαταστάθηκε έτσι ο «ανίκανος» λαός, από τους «ικανούς αντιπροσώπους».

Με αφορμή την κρίση του αντιπροσωπευτικού συστήματος και τη διάσταση, που δημιουργήθηκε ανάμεσα στο συνταγματικό δίκαιο και την πολιτική πραγματικότητα, έγιναν προσπάθειες «ανασκευής» της έννοιας της αντιπροσώπευσης, έτσι ώστε να μπορέσει να συμπεριλάβει τις συνταγματοπολιτικές εξελίξεις. Οι προσπάθειες αυτές δεν είχαν επιτυχή αποτελέσματα, γιατί οι νομικές έννοιες, όπως η αντιπροσώπευση, έχουν μια συγκεκριμένη ελαστικότητα και πέρα από τα όρια της δεν μπορούν να διευρυνθούν, χωρίς η «διεύρυνση» να οδηγήσει στην ανατροπή τους.

Στο ουσιαστικό περιεχόμενο της αντιπροσώπευσης εμπεριέχεται η ελευθερία

των αντιπροσώπων, ότι δηλαδή οι αντιπρόσωποι δεν αντιπροσωπεύουν μία ορισμένη ομάδα εκλογέων, αλλά την ολότητα. Αντιθέτως, η διπλή αντιπροσωπευτική ιδιότητα των βουλευτών υποστηρίχτηκε από τον Lowell στις Ηνωμένες Πολιτείες και από τον Miceli στην Ιταλία. Η θεωρία αυτή προσπάθησε να «συνδυάσει» την αντιπροσώπευση της ολότητας και την εκπροσώπηση μερικότερων τμημάτων του λαού. Ο βουλευτής παρουσιάζεται, όχι μόνο ως αντιπρόσωπος της ολότητας, αλλά και ταυτόχρονα ως εκπρόσωπος του κόμματος, στους συνδυασμούς του οποίου εκλέχτηκε. Ο «συνδυασμός, όμως, αυτός δεν είναι δυνατός. Ο βουλευτής ή θα αντιπροσωπεύει το σύνολο ή θα εκπροσωπεί ένα τμήμα του. Την «αναμόρφωση» της αντιπροσώπευσης, ώστε να συμπεριλάβει την αλληλεγγύη αντιπροσωπευόμενων και αντιπροσώπων (*solidarite entre representes et representants*) επιχείρησε ο Duguit, ο οποίος κατέληξε σε κοινωνιολογική περιγραφή της εκπροσώπησης.

16. Η έννοια της εκπροσώπησης είναι ακριβώς η ανάστροφη έννοια της αντιπροσώπευσης. Πολιτική εκπροσώπηση

είναι ο θεσμός κατά τον οποίο η θέληση του *corpore* απόντος, πραγματικά ισχυρότερου και αξιολογικά ανώτερου εκπροσωπούμενου, μεταφέρεται από τον εκπρόσωπο, έτσι ώστε να καθίσταται ο πρώτος *animo* παρών. Ενώ στην αντιπροσώπευση υπερέχει ο αντιπρόσωπος, στην εκπροσώπηση υπερέχει και είναι ισχυρός ο εκπροσωπούμενος. Ο εκπρόσωπος μεταφέρει τη θέληση, εκτελεί τις εντολές και κινείται μέσα στα όρια που του καθορίζει ο εκπροσωπούμενος. Η μέσω εκπροσώπου άσκηση δικαιώματος έχει άμεσο χαρακτήρα, καθώς πρόκειται για αυτοπρόσωπη *animo* άσκηση των δικαιωμάτων. Η εκπροσώπηση συνδέεται με την άμεση Δημοκρατία και είναι αναγκαία συνέπεια της αρχής της ταυτότητας. Το στοιχείο της αμεσότητας αποδεικνύεται από το γεγονός ότι ο εκπρόσωπος εμφανίζεται όχι αντί αλλά εκ του προσώπου, δηλαδή, από το πρόσωπο του εκπροσωπούμενου, ως αναπόσπαστο τμήμα και προέκτασή του.

15. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, 2004, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 442-447

16. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, 2004, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 477-479

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΝΤΟΛΗ

17. Η λεγόμενη «ελεύθερη εντολή» αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του αντιπροσωπευτικού συστήματος. Χωρίς ελεύθερη εντολή δεν υπάρχει κατά κυριολεξία αντιπροσωπευτικό σύστημα. Η ελευθερία ενέργειας είναι αποτέλεσμα της πραγματικής και αξιολογικής υπεροχής του αντιπροσώπου επί του αντιπροσωπευόμενου. Ο αντιπρόσωπος-βουλευτής δεν υπόκειται σε εντολές ή υποδείξεις, παρά μόνο στη συνείδηση του. Απαλλάχθηκε από κάθε είδος νομικής ευθύνης ή λογοδοσίας προς τους εκλογείς του και η ανάκλησή του είναι ασυμβίβαστη με το αντιπροσωπευτικό σύστημα. Γι' αυτό ακριβώς είναι σε τελική ανάλυση λανθασμένος και λογικά αντιφατικός ο όρος «ελεύθερη εντολή», εφόσον χρησιμοποιείται αναφορικά προς το θεσμό της αντιπροσώπευσης. Διότι ακόμη και η καλούμενη «ελεύ-

θερη εντολή», μόνο στο θεσμό της εκπροσώπησης είναι δυνατή, γιατί εντολές μόνο ο ανώτερος, ο υπερέχων μπορεί να δώσει.

Ελευθερία αντιπροσώπων και πολιτική συμμετοχή του πολίτη βρίσκονται σε αντίθεση. Η πρώτη αποκλείει κατά γενικό κανόνα τη δεύτερη. Εφόσον οι αντιπρόσωποι είναι αδέσμευτοι στη λήψη των αποφάσεων που λαμβάνουν για το λαό, αποκλείονται οι πολίτες από την άσκηση της κρατικής εξουσίας. Όσο λοιπόν περισσότερη ελευθερία για τους αντιπρόσωπους, τόσο λιγότερη Δημοκρατία για τους πολίτες. Η αφαίρεση από το λαό του δικαιώματος άσκησης της εξουσίας αφαιρεί ταυτόχρονα το δημοκρατικό χαρακτήρα του πολιτεύματος. Η «αντιπροσωπευτική δημοκρατία» κατά συνέπεια περιέχει λογική αντίφαση. Δεν υπάρχει δημοκρατία αντιπροσώπων, υπάρχει μόνο δημοκρατία λαού.

Η συνταγματική προβλεπόμενη ελευθερία των αντιπροσώπων δεν υπάρχει στη σύγχρονη συνταγματικοπολιτική πραγματικότητα. Η δημιουργία πολιτικών κομμάτων οδήγησε στην δέσμευση του

βουλευτή (δεσμευτική εντολή), του οποίου η εκλογή προϋποθέτει την κομματική ιδιότητα. Και η ιδιότητα αυτή αναγνωρίζεται από τους εκλογικούς νόμους και τους κανονισμούς των νομοθετικών σωμάτων. Η ελεύθερη εντολή παραμένει έτσι περίπου «ξένο σώμα» στα γραπτά συνταγματικά κείμενα.

18. Το αντιπροσωπευτικό σύστημα αποκλείει σε κάθε περίπτωση την επιτακτική εντολή, που (*mandate impératif*) απηχεί αντιλήψεις αστικού δικαίου, καθώς αυτή το αναιρεί. Με την εκλογή ο αντιπρόσωπος ατομικά και οι εκλογείς της περιφέρειας του συνάπτουν σύμβαση με αντικείμενο συγκεκριμένο πρόγραμμα, που ο αντιπρόσωπος υποχρεούται να πραγματοποιήσει. Η εντολή δε συνδέει το σύνολο του λαού και το αντιπροσωπευτικό σώμα, αλλά τους εκλογείς κάθε περιφέρειας και κάθε αντιπρόσωπο. Και είναι επιτακτική, διότι ο βουλευτής υποχρεούται να πραγματοποιήσει το συγκεκριμένο πρόγραμμα. Συνέπεια της επιτακτικής εντολής είναι ο βουλευτής να έχει ευθύνη και να τηρεί τις υποχρεώσεις του από τη σύμβαση. Αν δεν

τις τηρεί, τελική κύρωση είναι η ανάκληση της εντολής.

17. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, 2004, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 447 και 448

18. Παντελής Μ. Αντώνης, Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, 2007, εκδοτικός οργανισμός Λιβάνη Αθήνα, σελ. 101

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

19. Για να υπάρξει αντιπροσωπευτικό σύστημα είναι απαραίτητο να συντρέξουν ορισμένα στοιχεία που είναι τα εξής: η συνέλευση, η εκλογή, ο πολιτικός χαρακτήρας της εκλογής, η δημοσιότητα της λειτουργίας, και η αποφασιστική αρμοδιότητα των αντιπροσωπευτικών σώματων. συνέλευση: Το σύνολο των ενεργών πολιτών πρέπει να αναδεικνύει μια συνέλευση, που αποτελεί κατά κάποιο τρόπο πολιτική μικρογραφία του (20. αν αναδεικνύεται μόνο ένας άνθρωπος το σύστημα είναι καισαρικό).

2. *Η εκλογή*: Θεμελιώδες στοιχείο του αντιπροσωπευτικού συστήματος είναι η εκλογή που πρέπει να επαναλαμβάνεται κατά τακτές χρονικές περιόδους, που να μην απέχουν υπερβολικά μεταξύ τους. Η εκλογή ενεργείται από το λαό υπό στενή έννοια, το εκλογικό σώμα, που του παρέχεται η δυνατότητα να ανανεώνει την εκδήλωση της θέλησης του κατά τακτά χρονικά διαστήματα. Η συνέπεια είναι ότι δεν μπορεί να γίνεται λόγος για εφαρμογή του αντιπροσωπευτικού συστήματος τόσο όταν είναι αόριστη η διάρκεια του βίου του σώματος που αναδεικνύεται από το λαό, όσο και όταν ο βίος αυτός καθορίζεται υπερβολικά μακρός (λ.χ. διεξαγωγή εκλογών κάθε δέκα η είκοσι χρόνια). Αντίθετα, δεν είναι ασυμβίβαστος προς την έννοια του αντιπροσωπευτικού συστήματος ο πρόωρος τερματισμός του βίου του Κοινοβουλίου (είτε με διάλυση από το αρμόδιο προς τούτο κρατικό όργανο, είτε και με αυτοδιάλυση) υπό τον όρο όμως ότι σε μια τέτοια περίπτωση όπως και σε εκείνη του κανονικού τερματισμού του

βίου του αντιπροσωπευτικού σώματος, θα προβλέπεται η μέσα σε σύντομη προθεσμία διεξαγωγή νέων εκλογών. Τέλος, δεν αποκλείεται να προβλέπεται ότι η εκλογή διεξάγεται για την ανάδειξη είτε νέου στο σύνολο του αντιπροσωπευτικού σώματος, οπότε γίνεται λόγος για ολοσχερή ανανέωση (*renouvellement integral*), είτε τμήματος αυτού, οπότε η ανανέωση χαρακτηρίζεται τμηματική (*renouvellement partiel*). Το πρώτο από τα συστήματα μπορεί να λεχθεί ότι επικρατεί, ενώ το δεύτερο χρησιμοποιείται σε ορισμένα Κράτη για την ανανέωση της Γερουσίας.

3. *Ο πολιτικός χαρακτήρας της εκλογής:* Με εκλογή αναδεικνύονται όχι μόνο τα μέλη του Κοινοβουλίου, αλλά και ορισμένα άλλα κρατικά όργανα, που θεωρείται όμως ότι δεν έχουν αντιπροσωπευτική ιδιότητα επειδή η ανάδειξη τους δεν έχει πολιτικό χαρακτήρα. Πραγματικά, ο πολιτικός χαρακτήρας της εκλογής των μελών του Κοινοβουλίου αποτελεί ξεχωριστό γνώρισμα του αντιπροσωπευτικού συστήματος και ο χαρακτηρισμός της

χαρακτηρισμός της εκλογής ως «πολιτικής» σημαίνει ότι οι αντιπρόσωποι εκλέγονται για την πραγματοποίηση γενικότερων πολιτικών σκοπών που ανάγονται στην άσκηση της κρατικής εξουσίας, για να εκφράζουν οποιαδήποτε βούληση στο όνομα του λαού χωρίς όμως οι εκλογείς τους να μπορούν να καθορίζουν το περιεχόμενο αυτής της δήλωσης βουλήσεως. ²⁰Γι' αυτό, δύσκολα συμβιβάζεται με την έννοια του αντιπροσωπευτικού συστήματος ή λεγόμενη «επιτακτική εντολή» (mandate impératif), κατά την οποία ο αντιπρόσωπος είναι υποχρεωμένος να συμμορφώνεται προς τις εντολές των εκλογέων του.

4. *Η δημοσιότητα της λειτουργίας:* Τα αντιπροσωπευτικά σώματα λειτουργούν δημόσια, ώστε να έχει ο λαός τη δυνατότητα να παρακολουθεί και να ελέγχει τη δραστηριότητα των αντιπροσώπων του, αλλά και να ενημερώνεται για τα διάφορα προβλήματα που απασχολούν εκείνους που ασκούν την κρατική εξουσία. Η δημοσιότητα της λειτουργίας περιλαμβάνει την ελεύθερη παρουσία

ρη παρουσία του λαού στις συνεδριάσεις του κοινοβουλίου, την ελεύθερη δημοσίευση στον τύπο των πρακτικών της Βουλής και την ελεύθερη μετάδοση των κοινοβουλευτικών συζητήσεων από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

5. Η αποφασιστική αρμοδιότητα: Σύμφωνα με την έννοια του αντιπροσωπευτικού συστήματος, το Κοινοβούλιο πρέπει να έχει αποφασιστική αρμοδιότητα και να μην περιορίζεται σε γνωμοδοτικά καθήκοντα (η Βουλή του Χίτλερ ή του Μουσολίνι) κατά την άσκηση της νομοθετικής λειτουργίας. Η αποφασιστική αυτή αρμοδιότητα δεν υπάρχει όταν το Κοινοβούλιο δεν λειτουργεί κανονικά, αλλά εκτάκτως περιστασιακά, πράγμα που συμβαίνει 1. όταν η άσκηση των έργων του εξαρτάται απόλυτα από τη θέληση άλλου κρατικού οργάνου που είναι μόνο αρμόδιο να κρίνει πότε θα προσφύγει σε αυτό και 2. όταν κάθε απόφαση των αντιπροσωπευτικών σωμάτων υπόκειται σε έγκριση του λαού, χωρίς την οποία δεν έχει νομική ισχύ.

19. Γεωργόπουλος Λ. Κωνσταντίνος, Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο, 1998, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, σελ. 61-63 και

ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

21. Ο γάλλος φιλόσοφος J.J Rousseau (στη διδασκαλία του οποίου βρίσκονται οι αρχές της νεότερης δημοκρατικής θεωρίας) υπήρξε ο βασικότερος θεωρητικός αντίπαλος του αντιπροσωπευτικού συστήματος. Η θεωρία του για τη γενική θέληση και το χωρίς καμία παρέμβαση σχηματισμό της, περιέχει ιδεαλιστικά στοιχεία και η θέση του ενάντια στο σχηματισμό κάθε μικρότερης ομάδας μέσα στο λαό, δεν συμφωνεί απόλυτα με την πραγματικότητα. Όμως, ο Rousseau είναι εκείνος που τόνισε ιδιαίτερα την υπεροχή του λαού έναντι των αντιπροσώπων και υποστήριξε, ότι οι «αντιπρόσωποι» δεν είναι παρά εκτελεστές της θέλησης του λαού. Εφόσον η κυριαρχία δεν μπορεί να απο-

ξενωθεί, δεν μπορεί και να αντιπροσωπευθεί. Η ιδέα των αντιπροσώπων του λαού είναι νέα και προέρχεται από το ανελεύθερο φεουδαρχικό σύστημα. Αντίθετα στις αρχαίες δημοκρατίες και στις μοναρχίες, ποτέ ο λαός δεν είχε αντιπροσώπους. Συνεχίζοντας ο Rousseau την κριτική του ενάντια στο αντιπροσωπευτικό σύστημα γράφει, ότι πλανάται ο αγγλικός λαός νομίζοντας ότι είναι ελεύθερος. Ελεύθερος είναι μόνο κατά την εκλογή των μελών του κοινοβουλίου, αμέσως μετά γίνεται υπόδουλος. Η διδασκαλία του Rousseau είχε γενικότερη επίδραση. Κριτική στο αντιπροσωπευτικό σύστημα άσκησαν και πολλοί μεταγενέστεροι επιφανείς δημοσιολόγοι, όπως ο Duguit, ο Kelsen, ο Leibholz, κ.α. Από τους Έλληνες θεωρητικούς του δημοσίου δικαίου, κύριος επικριτής του αντιπροσωπευτικού συστήματος υπήρξε ο Αλ.Σβώλος. Η διδασκαλία του Rousseau εξακολουθεί και σήμερα να έχει ιδιαίτερη σημασία. Ιδιαίτερα στην σύγχρονη εποχή, αντιπροσωπευτισμός και Δημοκρατία δε συμβιβάζονται. Εντούτοις, η αντιπροσωπευτική αρχή δεσπάζει και στα σημερινά συνταγματικά κείμενα, αν και σε

μεγάλο βαθμό δεν ανταποκρίνεται πλέον στη σύγχρονη συνταγματοπολιτική πραγματικότητα.

Η προϊούσα ανεπάρκεια του φιλελεύθερου αντιπροσωπευτικού κοινοβουλευτισμού, έγινε νωρίς αντιληπτή και συχνά χαρακτηρίζονταν και χαρακτηρίζεται ακόμη και σήμερα, ως «κρίση» του αντιπροσωπευτικού συστήματος, κρίση του κοινοβουλευτισμού. Ήδη πριν από το Β' Παγκόσμιο πόλεμο οι συνταγματικά προβλεπόμενες φιλελεύθερες αντιπροσωπευτικές Δημοκρατίες, δε λειτουργούσαν σύμφωνα με τις γραπτές συνταγματικές αρχές. Η εξέλιξη είχε αρχίσει να οδηγεί στη διαμόρφωση μιας νέας συνταγματικοπολιτικής πραγματικότητας, που διέφερε κατά πολύ στη δομή και τη λειτουργία από το θεωρητικό συνταγματικό σχήμα της αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας. Η εξέλιξη αυτή οδηγεί στη διαμόρφωση σε διεθνές επίπεδο μιας νέας σύγχρονης μορφής Δημοκρατίας. Ο αμιγής φιλελεύθερος αντιπροσωπευτικός κοινοβουλευτισμός ανήκει πλέον οριστικά στην ιστορία και οι αρχές του δεν μπορούν να εφαρμοστούν στη σύγχρονη κομματική Δημοκρατία. Η κρίση της κλασικής Δημοκρατίας, αποτελεί

της κλασικής Δημοκρατίας, αποτελεί ακριβώς απόδειξη για το ανεφάρμοστο του αντιπροσωπευτικού συστήματος. Παράλληλα προς την κρίση του αντιπροσωπευτισμού φανερό είναι και η κρίση του κοινοβουλευτισμού. Οι συζητήσεις στο κοινοβούλιο δεν έχουν πλέον το δημιουργικό χαρακτήρα της παλιάς εποχής. Οι βουλευτές δε διαμορφώνουν τη γνώμη τους μέσα στη Βουλή, αλλά την έχουν ήδη σχηματίσει έξω από αυτή. Έτσι το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας είναι σχεδόν πάντοτε γνωστό και βέβαιο και δεν υπάρχει η αμφιβολία, στην οποία έγκειται η πολιτική αξία του κοινοβουλευτισμού. Η «εξωτερική» πολιτική αντίθεση ανάμεσα στην κυβέρνηση και το Κοινοβούλιο μετατοπίστηκε μέσα στη Βουλή και έγινε «εσωτερική» αντίθεση ανάμεσα στη συμπολίτευση- κυβέρνηση και την αντιπολίτευση. Η εμφάνιση της «εξουσίας της ψήφου» (*rounoir du suffrage*), η έντονη παρουσία του λαού στη σύγχρονη Δημοκρατία εμποδίζει την αντιπροσωπευτική λειτουργία του πολιτεύματος, όπως αυτή συνταγματικά σχεδιάστηκε δύο αιώνες πριν, την περίοδο πλήρους πολιτικής απουσίας του λαού. Παράλληλα διάφορα

φαινόμενα δυσλειτουργίας του αντιπροσωπευτισμού έχουν γίνει βασική αιτία για την επίκληση των θεσμών άμεσης Δημοκρατίας και κυρίως του δημοψηφίσματος, ως του αναγκαίου διορθωτικού συνταγματικού μέσου. Πέραν όμως από τη συνταγματικοπολιτική πραγματικότητα ιδιαίτερη σημασία για το ερευνώμενο ζήτημα, έχει η γραπτή ρύθμιση των διαφόρων Συνταγμάτων.

Στη σύγχρονη εποχή, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, η εκπαίδευση, οι συνθήκες εργασίας κλπ οδηγούν στη δημιουργία ενός «λαού ποιότητας», ικανού να λαμβάνει αποφάσεις για τα βασικά θέματα που τον αφορούν κλονίζοντας έτσι τις πραγματικές βάσεις του αντιπροσωπευτισμού. Ο λαός ενεργοποιούμενος πολιτικά, παύει να είναι απλώς η πηγή της εξουσίας και δεν περιορίζεται μόνο στην εκλογή «αντιπροσώπων». Δεν είναι πλέον το πολιτικά αμέτοχο μέγεθος, έξω από την περιοχή της κρατικής οργάνωσης, αλλά αναδεικνύεται- μέσω των θεσμών άμεσης Δημοκρατίας και των πολιτικών κομμάτων- σε συνταγματικό παράγοντα της διαδικασίας λήψης α-

ποφάσεων, παράλληλα προς την κυβέρνηση και το κοινοβούλιο.

Η εμφάνιση της «τρίτης»- παράλληλα προς το κοινοβούλιο και την κυβέρνηση- αυτής «εξουσίας της ψήφου» (rounoir du suffrage), δημιουργεί το συνταγματικοπολιτικό πρόβλημα της αποδοχής ή απόρριψης της δεσμευτικότητας των αποφάσεων του εκλογικού σώματος. Το πρόβλημα συνίσταται στην επιλογή, αν η σύγχρονη κομματική Δημοκρατία βασίζεται στην αντιπροσώπευση και την ελεύθερη εντολή ή στην εκπροσώπηση και την αρχή της ταυτότητας. Η αναγνώριση από τα Συντάγματα των πολιτικών κομμάτων, εμπεριέχει την αναγνώριση του πλουραλιστικού χαρακτήρα της σύγχρονης Δημοκρατίας και κατά συνέπεια αποτελεί απόρριψη του αντιπροσωπευτικού συστήματος. Η αντιπροσωπευτική θεωρία αδυνατεί να δώσει απαντήσεις σε έναν ευρύ κύκλο θεμάτων, αποδεικνύοντας έτσι ότι δεν μπορεί να εξηγήσει τη δομή και τη λειτουργία της σύγχρονης Δημοκρατίας. Πιο συγκεκριμένα, το αντιπροσωπευτικό σύστημα και ο κοινοβουλευτισμός προϋποθέτουν την ενότητα της

κρατικής θέλησης και κρατικής απόφασης. Κρατική θέληση και κρατική απόφαση σχηματίζονται από τα ίδια όργανα, στον ίδιο τόπο και χρόνο. Αλλά στη σύγχρονη Δημοκρατία, ο σχηματισμός της κρατικής θέλησης γίνεται έξω από τα κρατικά όργανα, πράγμα το οποίο έχει ως αναγκαίο αποτέλεσμα το ανεφάρμοστο της αντιπροσωπευτικής αρχής. Επίσης, το αντιπροσωπευτικό σύστημα προϋποθέτει την πολιτική ενότητα του λαού. Όμως, στη σύγχρονη Δημοκρατία αναγνωρίζεται συνταγματικά ο πολιτικός πλουραλισμός με την αναγνώριση των πολιτικών κομμάτων. Ακόμη, ο λαός, ως πολιτικό σύνολο, δεν έχει ενιαία γενική θέληση, ώστε να μπορεί να αντιπροσωπευτεί. Ο λαός δεν αποτελεί ενότητα, που βρίσκεται έξω από την κρατική περιοχή, δηλαδή στην κοινωνία. Στη σύγχρονη κομματική Δημοκρατία, ως εκλογικό σώμα αλλά και οργανωμένος στα πολιτικά κόμματα, βρίσκεται μέσα στο κράτος. Η αντιπροσωπευτική θεωρία, αποκλείει το λαό από την άσκηση της εξουσίας και τον αναγνωρίζει μόνο ως πηγή της κρατικής εξουσίας. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο και η θεωρία της «προς τα

έσω» αντιπροσώπευσης δεν μπορεί να εξηγήσει το φαινόμενο της «πραγματικής» συμμετοχής του λαού στην άσκηση της εξουσίας, που εμφανίστηκε στην κομματική Δημοκρατία. Οι οπαδοί της αντιπροσωπευτικής θεωρίας αδυνατούν επίσης να εξηγήσουν το ρόλο που έχουν οι εκλογές στη σύγχρονη Δημοκρατία, οι οποίες έχουν δημοψηφισματικό χαρακτήρα (άρθρο 41, παράγραφος 2) ο χαρακτήρας αυτός των εκλογών δεν έχει θέση στο συνταγματικοπολιτικό σύστημα της κλασικής Δημοκρατίας. Ανεξήγητη παραμένει και η συνταγματική θέση των πολιτικών κομμάτων. Σήμερα, είναι σαφές ότι τα κόμματα δε βρίσκονται στον προκρατικό χώρο αλλά μέσα στο κράτος και παίρνουν μέρος στην άσκηση της κρατικής εξουσίας. Επίσης, κατά την αντιπροσωπευτική θεωρία, το κοινοβούλιο είναι πολιτική ενότητα (αντιστοιχεί και αντιπροσωπεύει την πολιτική ενότητα του λαού. Η ενιαία θέληση του κοινοβουλίου ταυτίζεται με την ενιαία λαϊκή θέληση). Στη σύγχρονη όμως κομματική Δημοκρατία, το κοινοβούλιο δεν αποτελεί πολιτική ενότητα, αλλά αποτελείται από περισσότερες της μιας κοινοβουλευτικές

ομάδες. Οι κοινοβουλευτικές ομάδες δεν είναι παρά τα πολιτικά κόμματα στο κοινοβούλιο(για να σχηματιστεί βέβαια ΚΟ το κάθε κόμμα χρειάζεται 10 τουλάχιστον βουλευτές). Στο πλαίσιο της αντιπροσωπευτικής θεωρίας, η θέση και η λειτουργία της αντιπολίτευσης παραμένει επίσης χωρίς εξήγηση. Η αντιπροσωπευτική θεωρία βασίζεται στο παλαιό δόγμα της ελεύθερης εντολής. Οι βουλευτές είναι αντιπρόσωποι του λαού και όχι εκπρόσωποι των κομμάτων. Η μεταβολή της συνταγματικοπολιτικής θέσης του βουλευτή παραγνωρίζεται. Η συνταγματικά αναγνωριζόμενη κομματική ιδιότητα δεν ασκεί, κατά τη γνώμη των αντιπροσωπευτιστών, καμία απολύτως επίδραση στη βουλευτική ιδιότητα, κυρίως αναφορικά προς την δεσμευση της βουλευτικής ελευθερίας(σε αντίθεση με τη σύγχρονη δημοκρατία όπου έχουμε τη δεσμευτική εντολή). Ανεξήγητο παραμένει το φαινόμενο του σχηματισμού της θέλησης των «αντιπροσώπων» έξω από τα κρατικά όργανα και η κομματική πειθαρχία αποτελεί εξωσυνταγματική πολιτική πραγματικότητα, που έχει ίσως το χαρακτήρα ηθικοπολιτικής όχι

όμως και νομικής δέσμευσης. Αλλά και η θέση της κομματικής κυβέρνησης παραμένει χωρίς εξήγηση, όπως και η «πολιτική της ουδετερότητα», η ενότητα με την κοινοβουλευτική πλειοψηφία, η εκ των κάτω ανάδειξη της κυβέρνησης και η συνταγματική θεμελίωση του πολιτικού διαλόγου κυβέρνησης- αντιπολίτευσης. Τέλος, η αντιπροσωπευτική αρχή, έρχεται, στη σύγχρονη εποχή, σε άμεση σύγκρουση και με την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας. Η μεταμόρφωση της Δημοκρατίας, που συντελέστηκε σε διεθνές επίπεδο, είχε άμεσες επιπτώσεις στο συνταγματικό δίκαιο, το οποίο βρέθηκε και πάλι, όπως στις αρχές της εποχής της κλασικής Δημοκρατίας, στην ίδια ανάγκη, την ανάγκη δηλαδή ανεύρεσης και διατύπωσης νέων συνταγματικών κανόνων, ικανών να ρυθμίσουν τη σύγχρονη συνταγματική και πολιτική ζωή. Η ανεύρεση των ζητούμενων κανόνων, μόνο στη «φύση των πραγμάτων» είναι δυνατή. Η μετάβαση από την κλασική στην κομματική Δημοκρατία και το γεγονός, ότι η γραπτή νομική ρύθμιση δεν ακολούθησε – στο απαιτούμενο μέτρο- την εξέλιξη της συνταγματικοπολιτικής πραγ-

ματικότητας, οδήγησε σε διάσταση μεταξύ τους, καθόσον η δεύτερη δεν είναι δυνατόν να εκφραστεί μέσα από αρχές, που διατυπώθηκαν πριν από δύο σχεδόν αιώνες, κάτω από διαφορετικές ιστορικοκοινωνικοπολιτικές συνθήκες. Η διάσταση αυτή παίρνει έντονο νομικό χαρακτήρα στα κράτη εκείνα, των οποίων τα Συντάγματα αναγνώρισαν τα πολιτικά κόμματα, πλην όμως διατήρησαν τις αρχές της κλασικής Δημοκρατίας, με συνέπεια τη δημιουργία πολλών προβλημάτων.

Παρά τις διαφορές είναι δυνατή η ανεύρεση κοινών σημείων των διιστάμενων απόψεων. Κοινή σχεδόν διαπίστωση αποτελεί καταρχήν η κρίση του φιλελεύθερου αντιπροσωπευτικού κοινοβουλευτισμού. Από πολλούς συγγραφείς διαπιστώνεται το γεγονός, ότι η σύγχρονη Δημοκρατία δε λειτουργεί πλέον σύμφωνα με τους αναγραφόμενους στα Συντάγματα κλασικούς κανόνες και έτσι επισημαίνεται η διάσταση ανάμεσα στη συνταγματικοπολιτική πραγματικότητα και τη συνταγματική ρύθμιση. Κοινή διαπίστωση αποτελεί επίσης η – σε μεγαλύτερο ή μικρότερο μέτρο- ανάγκη αναθεώρησης των αρχών της κλασι-

κής Δημοκρατίας, αν και υπάρχουν διαφορές, ως προς το περιεχόμενο και την έκταση της, δηλαδή, ως προς το αν πρέπει οι αρχές αυτές να «συμπληρωθούν» ή να αντικατασταθούν. Συμφωνία υπάρχει επίσης για το ότι η σύγχρονη Δημοκρατία έχει κομματικό χαρακτήρα, ότι έχει δηλαδή απόλυτη ανάγκη από την ύπαρξη και τη λειτουργία των πολιτικών κομμάτων.

21. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, 2004, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 449-455

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΙΚΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

22. Το γεγονός ότι το «είναι» δεν παραμένει αμετάβλητο, αλλά εξελίσσεται διαρκώς έχει ως αναγκαία συνέπεια την καθημερινή αλλαγή του κόσμου. Αυτό βέβαια σημαίνει ότι μεταβάλλονται και τα πολιτεύματα, δε μένουν σε καμία περίπτωση ανεπηρέαστα. Έτσι, η συνταγματικοπολιτική εξέλιξη και η φύση των πραγμάτων έχει οδηγήσει από το

φιλελεύθερο αντιπροσωπευτικό κοινοβουλευτισμό στη σύγχρονη Δημοκρατία.

Η σύγχρονη Δημοκρατία έχει δυο βασικούς πυλώνες: 1. τα πολιτικά κόμματα, άρα γίνεται λόγος για κομματική Δημοκρατία και 2. τους θεσμούς άμεσης Δημοκρατίας (δημοψήφισμα, λαική αρνησικυρία, λαική νομοθετική πρωτοβουλία και ανάκληση), επομένως γίνεται λόγος για Δημοκρατία πολιτών. Πάντως κοινή τάση είναι η απομάκρυνση από το αντιπροσωπευτικό σύστημα και η συμμετοχή του λαού στην άσκηση της εξουσίας- συνεπώς γίνεται λόγος για συμμετοχική Δημοκρατία ή Δημοκρατία μαζών.

Πράγματι, η σύγχρονη Δημοκρατία δεν αποτελεί αμιγές αντιπροσωπευτικό σύστημα αλλά είναι μικτή (ή αλλιώς γίνεται λόγος για ημιαντιπροσωπευτικό σύστημα). Αυτό συμβαίνει, γιατί σε αυτό το «είδος» Δημοκρατίας συνυπάρχουν και συλλειτουργούν έμμεσα ή αντιπροσωπευτικά και άμεσα ή δημοψηφισματικά στοιχεία. Δηλαδή, περιλαμβάνει την αρχή της ταυτότητας (άμεση Δημοκρατία) και την αντιπροσωπευτική αρχή (έμ-

μεση ή αντιπροσωπευτική δημοκρατία). Έτσι, στη μικτή Δημοκρατία η άσκηση της εξουσίας αναγνωρίζεται τόσο στο λαό – με την ένταξη του δημοψηφίσματος στο συνταγματικό οικοδόμημα: άρθρο 44, παράγραφος 2) όσο και στα αντιπροσωπευτικά όργανα. Σε κάθε περίπτωση έχουμε «αλλοίωση» και «μεταβολή» του αμιγούς αντιπροσωπευτικού συστήματος».

22. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, 2004, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας Αθήνα-Κομοτηνή, σελ.456-459

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

REPRESENTATIVE SYSTEM

ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την εργασία μου αυτή μπορεί κανείς να συναγάγει ορισμένα βασικά συμπεράσματα. Ενώ στην άμεση Δημοκρατία ο λαός αποτελεί τόσο την πηγή όσο και την άσκηση της εξουσίας, στην έμμεση ή αντιπροσωπευτική Δημοκρατία ο λαός αντιπροσωπεύεται όσον αφορά την άσκηση της κρατικής εξουσίας, από «ικανούς» αντιπροσώπους, που δρουν με τον τρόπο που αποφασίζουν αυτοί. Ωστόσο, στη σύγχρονη Δημοκρατία η άσκηση της εξουσίας ανατίθεται τόσο στα αντιπροσωπευτικά σώματα όσο και στο λαό.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παραπάνω παρουσιαζόμενη εργασία, αναλύεται το θέμα «αντιπροσωπευτικό σύστημα». Αρχικά, παρουσιάζονται τα είδη της Δημοκρατίας και γίνεται μια σύντομη αναφορά στην άμεση Δημοκρατία. Στη συνέχεια, αναλύονται εκτενέστατα όλες οι πλευρές της έμμεσης ή αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας: ορισμός, βάση, ιστορική εξέλιξη, μορφές, υπεροχή, στοιχεία του συστήματος, αντιπροσωπευτική θεωρία, αντιπροσώπευση και ελεύθερη εντολή. Τέλος, με αφορμή την εξαντλητική παράθεση της «κρίσης και κριτικής του αντιπροσωπευτικού συστήματος», γίνεται μετάβαση στη σύγχρονη μικτή δημοκρατία, που δεν αποτελεί αμιγές αντιπροσωπευτικό σύστημα.

SUMMARY

In the assignment which is presented higher up, is analyzed the item « representative system». Firstly, the sorts of democracy are presented and there is a brief reference to the direct Democracy. Next, there is a very long analysis of all the sides of the indirect or representative Democracy: definition, basis, historical evolution, kinds, superiority, elements of the system, representative theory, representation and free command. At the end, with starting point the thorough presentation of the «crisis and criticism of the representative system», there is a transfer to the modern mixed democracy, which is not pure representative system.

ΛΗΜΜΑΤΑ

- Αντιπροσωπευτικό σύστημα
 - Έμμεση ή αντιπροσωπευτική Δημοκρατία
 - Άμεση Δημοκρατία
 - Σύγχρονη μικτή Δημοκρατία
 - Αντιπροσώπευση
 - Αντιπρόσωποι
 - Αντιπροσωπευόμενοι
 - Αντιπροσωπευτική αρχή
 - Αντιπροσωπευτική θεωρία
 - Ελεύθερη εντολή
 - Επιτακτική εντολή
 - Κοινοβουλευτισμός
-

ENTRIES

- Representative system
- Indirect or representative democracy
- Direct democracy
- Modern mixed Democracy
- Representation

- Representative
 - People who are represented
 - Representative principle
 - Representative theory
 - Free command
 - Imperative command
 - Parliamentary system
-

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Γεωργόπουλος Λ. Κωνσταντίνος, Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο, 1998.**
- **Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, 2004.**
- **Μαυριάς Γ. Κώστας, Συνταγματικό Δίκαιο, 2002.**
- **Παντελής Μ. Αντώνης, Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου, 2007**